

References

6. Typical Educational Program.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf>(accessed 13.11.2025)
7. Sulim, A. A. Media Competence as a Result of the Implementation of Media Education.
URL: http://wwwphilology.univer.kharkov.ua/nauka/e_books/visnyk_968/content/sulim.pdf (accessed: 14.11.2025)
8. Concept of Implementing Media Education in Ukraine (new edition) / edited by L. A. Naidonova, M. M. Sliusarevskii. Kyiv: Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2016. 16 p.
9. Media Literacy for Educators.
URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:CZ+MEDIA101+2018_T3/about(accessed 17.11.2025)
5. Concept of Civic Education Development in Ukraine.
URL: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/05/gromado.pdf>(accessed 19.11.2025)

DOI 10.70286/EOSS-24.11.2025.007

ЧИСЛІВНИКИ З КОРЕНЕМ -ОДИН/ОДН- ЯК ВЕРБАЛІЗАТОРИ МОТИВУ САМОТНОСТІ В ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ О. ДОВГОГО “ДИХАННЯ ВІЧНОСТІ”

Строкаль Олександр

к. філол.н., асистент

Кафедра української мови та прикладної лінгвістики
ННІФ КНУ імені Тараса Шевченка, Україна

Кількісні характеристики, виступаючи в картині світу індивіда незмінними атрибутами об'єктів матеріального буття, формують разом із предметними та предикативними поняттями її основу. Часто кількісні характеристики того чи іншого об'єкта усвідомлюються важливішими і значущими за якісні та відносні. Як нами вже було зазначено, крізь призму числових характеристик людина структурує довколишній простір, установлює систему взаємозалежностей та ієрархічних відношень між об'єктами своєї повсякденної реальності, у якій віднаходить себе з-поміж нескінченної варіативності форм і явищ, самоідентифікуючись як окремішня і неповторна сутність [5, с. 286].

У світовій філософській думці й у культурно-обрядовій традиції зазначений категорії та реаліям, пов'язаним із нею, приділено значну увагу [7, с. 6-9]. Що ж стосується осмислення лінгвального її аспекту, то зауважимо, що в мовній системі квантитативні та нумеративні поняття знаходять своє відображення у граматичній категорії числа та частині мови – числівнику. Останній став об'єктом аналізу в низці лінгвістичних студій як вітчизняних, так і закордонних дослідників, з-поміж яких слід згадати Г. Арполенко, Д. Баранника, А. Вежбицьку, К. Городенську, М. Івченка, Б. де Куртене, Ю. Шевельова та ін.

Однак, на нашу думку, актуальним і досі залишається питання міфологізації та сакралізації розгляданого поняття, оскільки, з одного боку, аналіз його в межах етнолінгвістичного напрямку дозволить висвітлити культурно і національно значущі для того чи іншого етносу смисли і конотації, пов'язані категорією числа. З іншого боку, розгляд цієї категорії крізь призму когнітивістики та лінгвостилістики дозволить вести мову про особливу трансформацію відповідної міфеми минулого в міфологему – складник вторинних міфів сучасності (авторського, ідеологічного та ін.).

Як зазначає І. Павлова, ідеологізація числа у процесі його вербалізації призвели до виникнення специфічних смислів – образів-концептів, що базуються на архетипних концептах, зокрема концептах-міфологемах, концептах-ідеологемах та концептах-психологемах, які ґрунтуються на індуктивно-емпіричному, культурно-типологічному індивідуалізованому сприйнятті числа [3, с. 20]. У художньому тексті, а особливо тексті поетичному, де ритміка строфи вимагає найтіснішої взаємодії форми і змісту мовних одиниць, нумеративи здатні набувати додаткових авторських і контекстуально зумовлених смислів, які або значно розширюють традиційну семантичну площину, або й узагалі здатні її видозмінити.

Прикладом сказаного можуть бути числівникові лексеми в поетичних текстах Олексія Довгого – зокрема, одиниці з коренем -один/одн- та їхні похідні, які репрезентують у міфопоетичній авторській картині світу реалізацію міфологеми числа “один”.

У попередніх студіях [5], [6] нами було розглянуто зазначений нумератив в аспекті реалізації ним таких мотивів, як унікальність, універсальність всесвітніх законів, духовна сутність і містичний Центр, мотиву Вищої сили. Окрім зазначених, у поетичній збірці О. Довгого “Дихання вічності” числівник “один” актуалізує мотив самотності, також асоційований у мові міфопоетичної традиції східних слов'ян із зазначеною одиницею [4, с. 59-60].

Так, у поезії “По чистому іскристому снігу...” мотив самотності ліричного героя, репрезентований відповідним нумеративом, розгортається крізь призму усвідомлення ним плину життя як певної екзистенційної парадигми початку і завершення в межах якої людина завжди залишається самотньою – читаємо: “По чистому іскристому снігу / Іду один через ріку до лісу. / Накинув ранок голубу завісу / На далеч миготливу і тугу” [1, с. 211]. Як бачимо, ужита в контексті

лексема “ріка” виступає репрезентантом відповідного образу – потужного символу плину життя і часу, межі між світами живих і мертвих [8, р. 414], експлікацію якої посилено лексемою “ліс”, оскільки, як зазначає В. Жайворонок, відповідний образ може асоціюватися із міфічним правічним лісом на межі світів, де є джерела з живою і мертвою водою, живуть незвичайні тварини, зберігаються великі таємниці [2, с. 338]. Вербалізований образ снігу в розгляданому контексті асоціюється з зимовою порою року, яка в народній традиції пов’язується з образом смерті.

У деяких контекстах мотив смерті може переосмислюватися ліричним героєм автора, трансформуючись у відчуття втрати і відчуженості. Як, наприклад, у поезії “По одному втрачаю друзів...”, де відчуження або відсторонення ліричного героя від близьких йому людей сприймається ним як шлях до самого себе – утвердження себе відповідно до власних моральних принципів. У цьому випадку самотність можна інтерпретувати як індивідуальний вибір кожного з персонажів, про що свідчить контекст уживання числівникової форми “одному” та похідного прислівника “поодинці”, порівняймо: “По одному втрачаю друзів. / Той переріс, а той не виріс, / а той од слави злицеміривсь... <...> Крізь серце йдуть пекучим боєм. / Мовчу, їх вчинків не збагнувши. <...> По одному втрачаю друзів. / Поодинці й мене втрачають” [1, с. 90].

Стан самотності також може осмислюватися ліричним героєм О. Довгого як стан боротьби з життєвими негараздами і випробуваннями. Так, у вірші “Осичина”, у якому людина порівнюється з однойменним деревом (експлікатор – порівняльна конструкція “...А вона в жорстокому двобої / За життя стоїть, немов людина” [1, с. 260]), ліричний герой поета, символічно номінуючи життєві негаразди метонімічними сполуками слів “дощовий потік”, “глевке осіннє поле”, описує свою боротьбу як індивідуальний поступ, на що вказує уживаний у контексті числівник “один” – “Під холодним дощовим потоком / Йду один глевким осіннім полем. / На узбіччі до самого долу / Вітер гне осичину високу” [1, с. 260]. У контексті сказаного звертають на себе увагу випадки, коли індивідуальна боротьба з викликами долі не інтерпретується ліричним героєм як однозначна самотність – радше розуміється ним як стан самодостатності й сили незборимого духу, як, приміром, у вірші “Я стояв над морем на причалі...”. У розгляданому тексті ліричний герой відчуває почуття заздрості до могутності людської волі, на перший погляд, несумірної з вразливим перед життєвою стихією тілом, метонімічно названим іменником “яхта” і прикметниково-іменниковою сполукою “суденце утле” – контекстуальними опозитами лексеми “стихія”, читаємо: “...І дививсь, як яхта в світ імчала, / стаючи з стихією на «ви». / Заздрив я упертості людини, / що суденце утле в даль вела, / що не знала в морі самотини, / хоч і одинокою була” [1, с. 296]. Як бачимо, у цитованих рядках митець за допомогою ад’єктива “одинокий”, деривата від

числівника “один”, та іменника “самотина” протиставляє фізичну і духовну самотність, де остання пов’язується із внутрішньою силою і незалежністю.

Як показує проведений аналіз, нумератив “один” та його похідні в поетичній збірці О. Довгого “Дихання вічності” бере участь у експлікації митцем мотиву самотності. Однак, як бачимо з розглянутих контекстів, зазначений стан ліричного героя не інтерпретується ним однозначно як негативний – у деяких випадках він оцінює самотність як самодостатність, відданість ідеалам та непохитність у боротьбі.

Список використаних джерел

1. Довгий, О. (2009). Дихання вічності. Восьмивірші. Вибрані твори в 4 т. Т.2. Київ : Укр. письменник.
2. Жайворонок, В. (2006). Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра.
3. Павлова, І. (2011). Числівник у художньому тексті поетів-шістдесятників: структура, семантика, функції (Дис. ...канд. філол. наук). Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків.
4. Слухай, Н. (2001). Числова символіка у мові й обряді східних слов'ян. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика, 4, 57-68. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apyl_2001_4_10
10. Строкаль, О. (2025a). Числівник “один” у міфообразному світі поезії “Калейдоскопи земель і зірок...” Олексія Довгого. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Achievements of Science and Applied Research» (November 10-12, 2025. Dublin, Ireland). European Open Science Space, 2025. 286-289 p. <https://doi.org/10.70286/EOSS-10.11.2025.005>
11. Строкаль, О. (2025b). Міфологема числа “один” як компонент авторського міфу Олексія Довгого в поезії “Водохреща”. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Scientific Research: Emerging Theories and Practical Breakthroughs» (November 17-19, 2025, Edinburgh, Scotland). European Open Science Space, 2025. 309-312 p.
12. Юрченко, О. (2016). Символіка чисел в духовній культурі православного соціуму українських земель у XIV – початку XVIII століть (Дис. ...канд. істор. наук). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ.
8. Tresidder, J. (2017). Complete dictionary of symbols. Sausalito: Sausalito Public Library. <https://archive.org/details/completedictiona00jack>